

Zadanie publiczne pn. „Trwanie pod obcą władzą. Mazowsze Północno-Wschodnie w okresie zaborów” dofinansowana ze środków Samorządu Województwa Mazowieckiego.

Dr Adam Białczak

Rozwój gospodarczy Ostrołęki do końca istnienia guberni płockiej

The economic development of Ostrołęka until the end of the Płock Governorate

Po upadku insurekcji między granicą Prus Wschodnich a Niemnem oraz na prawym brzegu Wisty i Narwi stacjonowały wojska pruskie. Nad Bugiem i Niemnem, a także w części Mazowsza z Warszawą, pozostały wojska rosyjskie. Część terenów między tymi rzekami była wolna¹. W Ostrołęce stacjonowały wojska rosyjskie².

Stan tymczasowej okupacji wojskowej zakończył się z chwilą podpisania traktatu rozbiorowego (1795 r.), ale ostateczna decyzja co do granic Prus i Rosji na ziemiach polskich zapadła dopiero w 1796 r. Miasto Ostrołęka znalazła się w zaborze pruskim³.

Fryderyk Wilhelm II powierzył ministrowi L. Schrötterowi organizowanie nowo zajętych ziem polskich na prawym brzegu Wisły i Bugu. Zostały utworzone Prusy Nowowschodnie i Prusy Południowe. Prusy Nowowschodnie obejmowały dwa departamenty ze stolicami w Płocku i Białymstoku. Miasta departamentalne: Białystok i Płock zostały siedzibami kamer wojenno-ekonomicznych. Departament płocki dzielił się na sześć powiatów (landratur), w: Ostrołęce, Lipnie, Płocku, Przasnyszu, Pułtusku i Mławie. Ostatecznie granice departamentów, kamer i powiatów określono cyrkularzem z 1799 r⁴. Zgodnie z nim kamery miały zajmować się sprawami policji, finansów, zwierzchności terytorialnej i duchowieństwa katolickiego, a landraci wszystkimi problemami powiatu z wyjątkiem sądownictwa oraz domen królewskich.

Ostrołęka za czasów pruskich została stolicą dużego powiatu. W skład nowego powiatu weszły następujące dawne powiaty: ostrołęcki, nurski i ostrowski. Tu urzędował landrat (starosta pruski), tu

¹ Organizację ziem polskich zajętych przez Prusy w III rozbiorze i ustrój Prus Nowowschodnich w l. 1797-1806 opracowano na podstawie pracy: J. Wąsicki, *Ziemie polskie pod zaborem pruskim. Prusy Nowowschodnie (Neuostpreussen) 1799-1806*, Poznań 1963.

² Zob. AGAD, KRSW, Akta m. Ostrołęki, nr 4437, podano informacje dotycząca wydatków na wojsko polskie, moskiewskie i pruskie.

³ J. Wąsicki, *Ziemie...* op. cit., s. 183-184.

⁴ Tamże.

były urzędy, sąd i więzienie. Tworząc tak duże powiaty ich projektodawca Schrötter sądził, że będzie je łatwiej obsadzić personelem sprowadzonym z Prus. Już 1 lipca 1796 r. rozpoczął Schrötter, przejmowanie dóbr duchownych i starostw. Ostatecznie wszystkie dobra przeszły na własność króla pruskiego, z których utworzono w departamencie plockim 23 urzędy domen. W powiecie ostrołęckim urzędy domen były w: Ostrołęce, Broku, Jasienicy i Rębiszach.

Prusacy zaczęli okupację terenów Mazowsza północnego od sporządzenia wykazów zagarniętych terenów. Zaczęli od opracowania dokładnej mapy tych terenów, która po raz pierwszy dała wierne przedstawienie środowiska historyczno-geograficznego, rozmieszczenie miejscowości, dróg, lasów. Była to mapa Prus Nowowschodnich sporządzona w 1803 r. przez Textora-Sotzmana w skali 1:155000. Posłużyła ona później do opracowania Topograficznej Karty Królestwa Polskiego, wydanej przez gen. Karola Richtera w 1839 r. (faktycznie w 1843 r.) w skali 1:126000, znanej pod popularną nazwą mapy Kwatermistrzostwa Wojska Polskiego⁵.

Ostrołęka, miasto najbardziej wówczas ludne na terenie północno-wschodniego Mazowsza, liczące w 1797 r. 304 dymy, była siedzibą władz jak wspomiano dużego powiatu, utworzonego z trzech dawnych: ostrołęckiego, ostrowskiego i nurskiego⁶. Na tym terenie prócz Ostrołęki było jeszcze 6 miasteczek: Andrzejewo, Brok, Czyżew, Myszyniec, Nur i Ostrowia (Ostrów Mazowiecka). Powiat ostrołęcki był największy w departamencie plockim, liczył 51432 osób i domów (dymów) 8572. Nieliczne domy murowane były tylko w większych miastach (Płock, Ostrołęka, Przasnysz, Mława).

Władze pruskie dużą wagę przywiązywały do uporządkowania stosunków w miastach. Wynikało to zapewne ze względów fiskalnych. Zaczęto wówczas przebudowę i porządkowanie miast. W tym celu zaczęto w bardzo szybkim tempie sporządzać plany miast dla celów ich regulacji i przeprowadzenia w tym celu niezbędnych zmian w ich układzie urbanistycznym. Niestety dla Ostrołęki taki plan prawdopodobnie nie został sporządzony lub zaginął, nie ma go w wykazie planów sporządzonych przez administrację pruską.

Od II połowy XVIII w. zaczęli osiedlać się w Ostrołęce coraz liczniej Żydzi i zajmować się handlem i rzemiosłem oraz lichwą przybyło także kilkanaście rodzin niemieckich. Jak pisała autorka monografii miasta Z. Niedziałkowska „(...) przed Ostrołęką roztoczyły się pewne perspektywy rozwoju, a wiązało się to znowu z jej położeniem nad Narwią. Rząd pruski, dążąc do uruchomienia żeglugi na trasie: Narew-Bug-Wisła-Warta, czyli do powiązania okolic Białegostoku z Gdańskiem i Elblągiem, a przez Kanał Bydgoski i Sprewę z Berlinem, wydał rozporządzenie nakazujące natychmiastowe usuwanie na koszt właścicieli wszystkich młynów-plywaków, utrudniających żeglugę, oraz rozrzucenie grobli i zniszczenie zastawów na ryby”⁷. W planach pruskich był również projekt budowy nowego mostu w Ostrołęce. Po przeprowadzeniu początkowych oczyszczających

⁵ S. Herbst, Prace nad „Atlasem Historycznym Polski”, w: Potrzeba historii czyli o polskim stylu życia. Wybór pism, t. 2, Warszawa 1978, s. 454-455.

⁶ S. Pazyra, Studia z dziejów miast na Mazowszu od XIII do początków XX wieku, Lwów 1939, 301-302; Z. Niedziałkowska, Ostrołęka. Dzieje miasta, Warszawa 1979, s. 136.

⁷ Z. Niedziałkowska, Ostrołęka..., s. 138.

koryto Narwi została uruchomiona żegluga i statki kursowały po Narwi w dół i w górę rzeki, w dół głównie ze zbożem, a w górę, wioząc sól, wino i inne artykuły aż do Tykocina. Polityka pruska zmierzała w kierunku nie obciążania skarbu państwa kosztami administracyjnymi lecz, by były pokrywane przez ludność miejscową. W Ostrołęce w 1798 r. powstała bursztyniarnia prowadzona przez rodzinę żydowską o nazwisku Bernstein. Warsztat ten był w ich posiadaniu do wybuchu I wojny światowej.

W czasach Księstwa Warszawskiego, Ostrołęka pozostaje w departamencie plockim. W 1808 r. mianowano burmistrzów w 42 miastach tegoż departamentu. W Ostrołęce burmistrzem został Franciszek Brakowiecki. W rok później w 1809 r. (12 IX) zostali mianowani sędziowie pokoju dla departamentu plockiego. Dla powiatu ostrołęckiego powołano 3 sędziów pokoju - Antoni Bukowski, Franciszek Domarzewski i Jan Żebrowski⁸.

Sytuacja, jaka zaistniała, na terenie północnego Mazowsza w początkach XIX w. spowodowała, iż nie przechodził przez ten teren żaden szlak o znaczeniu tranzytowym. Istniały tylko szlaki lokalne, głównie do Prus. Na granicy pruskiej, dość płynnej w tym czasie i często korygowanej, funkcjonowały komory w: Chorzelach, Janowie, Mławie i Myszyńcu. W wyniku obydwu wojen napoleońskich zniszczenie miasta było duże. Najbardziej ucierpiały ulice: Farska, Ławska, Łomżyńska, Studzienna i Piaski⁹. Mocno ucierpiał też rynek i ulica łącząca go mostem. Ponadto miasto poniosło duże straty z powodu rekwizycji wojskowych oraz innych obciążeń i grabieży związanych z przemarszem i kwaterunkiem różnych wojsk.

W czasie długich i burzliwych obrad, zwycięzców Francji Napoleońskiej, na specjalnie zwołanym Kongresie w Wiedniu w 1815 r., utworzono, z części ziem zaboru rosyjskiego, tzw. Królestwo Kongresowe. Ziemie Mazowsza północnego, a w tym Ostrołęka znalazła się w zaborze rosyjskim. Utworzone Królestwo Polskie otrzymało w 1815 r. liberalną konstytucję z nadania rosyjskiego, a jej pierwszy artykuł wyraźnie określał, iż „Królestwo Polskie jest na zawsze połączone z Cesarstwem Rosyjskim”. W styczniu 1816 r. namiestnik Królestwa zatwierdził nowy podział administracyjny. Departamenty z czasów Księstwa Warszawskiego z niewielkimi zmianami przekształcono na 8 województw i 77 powiatów, Ostrołęka została miastem powiatowym województwa plockiego. Zgodnie z postanowieniem namiestnika Królestwa dotyczącym organizacji miast, posiadała urząd municypalny złożony z burmistrza i 4 ławników, do których należały również obowiązki sekretarza i kasjera.

Po kongresie wiedeńskim nastąpił rozwój Mazowsza, ludność wzrosła z 582 tys. w 1810 r. do 814 tys. w 1829, tj. o 40%, a województwa plockiego z 386 tys. do 490 tys., tj. o prawie 27%. W tym samym czasie wzrost ten w powiecie ostrołęckim wyniósł 48% co było drugim wynikiem w województwie plockim po powiecie pułtuskim (66%). W 1808 r. w miastach województwa plockiego zamieszkiwało 53% ludności żydowskiej i nieco mniej w 1858 r. tylko 52,4%. W tym samym czasie

---

⁸ Aleksander Kociszewski, Mazowsze w epoce napoleońskiej, Ciechanów 1976, s. 480-483.

⁹ Z. Niedziałkowska, Ostrołęka... op. cit., s. 150 .

w powiecie ostrołęckim wskaźnik ten wynosił odpowiednio 18,7% i 50,1%¹⁰.

W okresie autonomicznym Królestwa Kongresowego podjęto szeroką akcję pomiarów, regulacji i przebudowy miast. Zajmowała się tym powołana 1820 r. Komisja Miast przy Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych. Głównym jej zadaniem było przeprowadzenie regulacji rozplanowania miast i uporządkowanie stosunków w ich zabudowie. W tym celu zdecydowano sporządzenie projektów regulacji miast. Miały one stanowić wraz z rejestrami pomiarowymi podstawę do planowania ich dalszego rozwoju przestrzennego. Bez zatwierdzonego planu nie wolno było budować nowych domów w miastach. Zalecano wznoszenie budynków murowanych, krytych dachówką a w ostateczności z tak zwanego pruskiego muru pokrywanych słomą odpowiednio preparowaną gliną. Miało to zapobiec częstym pożarom w miastach. Były to, wraz z obowiązującymi pruskimi przepisami budowlanymi, rewolucyjne posunięcia w zakresie planowania rozbudowy i zabudowy miast polskich. Nazwano, jakże słusznie, okres ten w historii urbanistyki polski „świątą kartą” planowania miast.

Plan regulacji dla Ostrołęki został sporządzony w 1823 r. przez Rudolfa Kanelliego za opłatą 252 zł polskich i był to jeden z najdroższych planów pomiarowych województwa (Ciechanów 336 złp. i Nur 280 złp.) Plan obejmował ziemie należące do miasta, place mieszczańskie, państwowe, kościelne i niewielki plac żydowski łącznie ponad 257,5 ha. Ostrołęka posiadała prostokątny rynek i 9 większych ulic: Farską, Klasztorną, Ławską, Łomżyńską, św. Mikołaja, Studzienną, Różańską, Tylną i Piaski oraz kilkanaście małych uliczek¹¹. Rynek stanowił centrum miasta i miał budownictwo zwarte, częściowo murowane; przeważnie zwartą też zabudowę miały wszystkie wybiegające z niego ulice. Większa grupa zabudowań skupiona była wokół kościoła farnego. Pomimo wzrostu dochodów kasy miejskiej i przedsięwziętych inwestycji, Ostrołęka w była miastem biednym i zaniedbanym. W 1824 r. ukończono w rynku budowę domu Komisji Obwodowej, przeznaczonego na biura i mieszkanie dla komisarza obwodu. Na placu przed budynkiem wybudowano dwie studnie zakończone pompami. Zajęto się także budową ratusza przy rogu ulicy Ławskiej (w tym samym miejscu, gdzie jest obecnie). W pobliżu zaplanowano wybudowanie jatek dla rzeźników i kramów dla piekarzy. Ogólny koszt budowy obliczono na 30 580 zł, dotacja władz centralnych wyniosła wstępnie 10 000 zł¹². Ostrołęka miała wówczas 8 przedmieść z 142 domami, które zamieszkiwały 304 rodziny, stanowiące ludność miasta (w tym 73 rodziny żydowskie). Podstawowym zajęciem Żydów było rzemiosło, kupiectwo, a także dzierżawy dochodów miejskich. Problem ludności żydowskiej, na skutek dużej emigracji z Cesarstwa Rosyjskiego, zaczął gwałtownie narastać po 1815 r. i przybierać poważne rozmiary w miastach i w mniejszym stopniu we wsiach Królestwa. Ówczesne władze widziały rozwiązanie poprzez tworzenie wyznaczonych tak zwanych rewirów w miastach przeznaczonych dla ludności żydowskiej. W 1826 r. w Ostrołęce wydzielono rewir żydowski, znajdujący się w południowo-wschodniej części miasta i obejmujący ulice Tylną, Magazynową,

¹⁰ A. Eisenbach, Mobilność terytorialna ludności żydowskiej w Królestwie Polskim, w: Społeczeństwo Królestwa Polskiego, t. II, Warszawa 1966, tabela 1

¹¹ Z. Niedziałkowska, Ostrołęka...op. cit., s. 152.

¹² AGAD, KRSW, Akta miasta Ostrołęka z 1824 r. sign. 4441; Z. Niedziałkowska, Ostrołęka...op. cit., s. 154.

Różańską, Cygańską, Solną, Piaski, Folwarczną i plac Koński Targ¹³. W tym czasie miasto z przedmieściami liczyło 316 domów (326 dymów), z czego na miasto przypadało 174 domy, w tym 15 murowanych (42 domy kryte dachówką, pozostałe szkudami-gontami), i na przedmieściach 142 domy, wszystkie drewniane, kryte słomą. Miasto posiadało 15 studzien (3 publiczne i 12 prywatnych). Wybrukowany był rynek i 4 ulice: Farska, Ławska, Mikołajewska (dawniej św. Mikołaja) i Staromostowa.

Miasto liczyło 180 rzemieślników, najliczniej byli reprezentowani: szewcy – 33, piekarze – 24, rzeźnicy – 17, krawcy – 17, tkacze – 15, garnarze-zduni – 11. Funkcjonowały tu 3 zakłady garbarskie, 2 warsztaty płóciennicze i wcześniej wspomniany zakład bursztyniarski oraz rzeźnia. Mieszkało 2 kupców i 9 kramarzy, 51 rolników „miejskich” i 91 na przedmieściach. Roczne pobory administracji miejskiej aparatu wynosiły: burmistrza 1200 zł, kasjera 500 zł, sekretarza 360 zł¹⁴.

Ożywienie gospodarcze, które obserwujemy w tym czasie, wiązało się przede wszystkim z rządowym projektem zakładania manufaktur włókienniczych w miastach nadnarwiańskich. Jedną z nowych osad rękodzielniczych zaczęła powstawać w Ostrołęce, po prawej stronie Narwi, wzdłuż traktu Petersburskiego (tzw. Nowy Rynek)¹⁵. Przed wybuchem powstania listopadowego Ostrołęka z przedmieściami liczyła 2883 mieszkańców, w tym 524 Żydów (w mieście 1720 osób, w tym 486 Żydów), i 368 domów (w mieście 210, w tym 28 murowanych; z tego 10 domów półmurowanych w osadzie fabrycznej). W ciągu ostatnich trzech lat przybyło w mieście, łącznie z osadą fabryczną, 36 nowych domów, co stanowiło wzrost o ponad 20%, liczba domów na przedmieściach zwiększyła się w tym czasie ze 142 do 158. Przedmieściami ostrołęckimi były: Antonie, Białobiel, Gnaty, Łazy, Łęg Miejski, Siedliska, Siemnocha i Zabrodzie.

W Ostrołęce mieszkała wówczas liczna grupa rzemieślników. Różnica w zatrudnieniu ich w różnych gałęziach przemysłu w stosunku do roku 1826 uległa poważnym zmianom. Największa w liczbie tkaczy, których teraz było 27 (w roku 1826 - 15) i 3 sukienników; wzrosła do 15 liczba kupców i kramarzy (było 2 kupców i 9 kramarzy) do 18 szynkarzy, był chmielarz, 3 gorzałczanych i 3 piwowarów, istniały 3 karczmy. Pojawili się nowi rzemieślnicy, dotąd nigdy tu nie występujący: introligator, fryzjer i 5 szwaczek, wymienia się 13 „solników”; były 4 bursztynianie. W mieście mieszkali: lekarz, dwie akuszerki, cyrulik i od 1808 r. była tu apteka, której właścicielem był Fryderyk Mikołaj Boeckman¹⁶. W mieście znajdowała się siedziba: Sądu Pokoju, kasy powiatowej, stacji pocztowej i komisarza delegowanego do obwodu ostrołęckiego. Odbywało się tu 9 jarmarków w poniedziałki po: św. Agnieszce, św. Walentym, św. Józefie, Znalezieniu Św. Krzyża, Nawiedzeniu Najświętszej Marii Panny, Podwyższeniu Św. Krzyża, Wszystkich Świętych i św. Mikołaju oraz po św. Antonim; dniem targowym była środa¹⁷. Istniały tu dwie szkoły: męska ze 110 uczniami i żeńska, w której uczyło się 30 dziewcząt. Tak więc liczba uczącej się młodzieży w porównaniu do roku 1826

¹³ Z. Niedziałkowska, Ostrołęka... op. cit., s. 155.

¹⁴ AGAD, KRSW, Akta miasta Ostrołęka z 1824 r. sygn. 4441; Z. Niedziałkowska, Ostrołęka... op. cit., s. 156.

¹⁵ AGAD, KRSW, sygn. 4461, Dzieło urzędzenia osady dla rękodzielników; W. Ostrowski, Świetna karta z dziejów planowania w Polsce 1815-1830, Warszawa 1949. s. 27-31; Z. Niedziałkowska, Ostrołęka... op. cit., s. 158-159.

¹⁶ Gazeta Warszawska 1810, Nr 64.

¹⁷ W. H. Gawarecki, Pamiętnik historyczny płocki. t. II. s. 37-49.

wzrosła o ponad 50%.

Szansą dla Ostrołęki był handel. Decydowało o tym położenie i trakty przechodzące przez Ostrołękę, jak np. punkt głównych dróg między Bugiem i Narwią. Oprócz drogi przecinającej miasto – przebudowanego traktu łączącego Warszawę z północno-wschodnią częścią kraju i dalej biegnącego na terytorium Rosji - zbiegały się w nim drogi z Czyżewa, Ostrowi i Goworowa. Droga z Czyżewa, dzieląc się na dwie odnogi, stanowiła połączenie ze wszystkimi głównymi punktami Białostocczyzny. Droga przez Ostrów prowadziła na Podlasie, a jej odnoga do Broku. Droga prowadząca przez Goworowo łączyła Ostrołękę z Wyszkowem i Serockiem, czyli głównymi przeprawami na dolnym Bugu. Na prawym brzegu Narwi, tuż za mostem prowadziła droga ku granicy pruskiej (przez Myszyniec). Przez rzekę prowadziły dwa mosty drewniane, jeden — nowo wybudowany, na palach, drugi zaś pływający na łodziach.

Nadzieje na przekształcenie Ostrołęki w ośrodek przemysłu włókienniczego przekreślił wybuch powstania listopadowego. Pod koniec maja 1831 r. miasto stało się ponownie teatrem działań wojennych i terenem bitwy, podczas której zburzono osadę fabryczną i znaczną część domów, stojących przy rynku i ul. Ławskiej, poważnie zniszczono kościół farny i klasztor bernardynów. Miasto, pozostające w nader ciężkiej sytuacji, dotknęła jeszcze jedna klęska — epidemia cholery, która wybuchła w 1832 r. Nastąpił kilkudziesięcioletni okres zastoju w życiu Ostrołęki. Miasto poziomem rozwoju, cofnęło się nie tylko w stosunku do okresu poprzedzającego bitwę ostrołęcką, ale nawet w stosunku do czasu sprzed 1826 r., czyli do okresu poprzedzającego aktywizację miasta w związku z budową osady rękodzielniczej. Ze względu na bliskie położenie Ostrołęki względem granicy pruskiej miasto stało się ośrodkiem przemysłowym. Do Prus szmuglowano głównie konie, stamtąd artykuły przemysłowe. W związku ze wzrostem przemytu ożywiły się jarmarki, które nadal stanowiły podstawową formę wymiany handlowej. Tym nie mniej ta forma handlu nie miała znaczącego wpływu na rozwój. W 1847 r., miasto liczyło zaledwie 2042 mieszkańców, w tym 1027 chrześcijan i 1015 Żydów. W stosunku do 1826 r. zmienił się zasadniczo skład narodowościowy mieszkańców Ostrołęki — ludność żydowska stanowiła 29% mieszkańców, a w 1847 r. około 50%. W 1847 r. istniało w Ostrołęce 7 cechów, a mianowicie: garncarzy, kowali, krawców, piekarzy, rzeźników, stolarzy i szewców. Nie było tu ani jednego większego zakładu, który mógłby społeczeństwo zaktywizować.

W księgach miejskich z lat czterdziestych i pięćdziesiątych XIX w. dominowały niemal wyłącznie sprawy dotyczącą starań o pożyczki na odbudowę zniszczonych jeszcze w 1831 r. domów, na remont bruków, reperację mostków, na rozpisywanie i przeprowadzanie licytacji na dzierżawy miejskie: mostowego, propinacji, rybołówstwa i innych. Akta wskazują, że dzierżawcami dochodów miejskich najczęściej byli Żydzi. W obrazie demograficznym ówczesnej Ostrołęki, trzeba uwzględnić i to, że w tym czasie stacjonowało w mieście wojsko rosyjskie. W 1847 r. przebywała tu także większa liczba Rosjan urzędników administracyjnych. W 1844 r. powstał projekt utworzenia szpitala, na placu miejskim, tuż obok kościoła farnego. Nowo wybudowany obiekt posiadał 11 sal i obliczony był na 40 łóżek.

W wyniku kolejnej reformy administracyjnej (1866 r.) okrojony powiat ostrołęcki znalazł się w granicach guberni łomżyńskiej.

Streszczenie: Artykuł przedstawia położenie gospodarcze miasta Ostrołęki w guberni płockiej. Autor omawia sytuację miasta pod okupacją pruską, w okresie Księstwa Warszawskiego i w latach Królestwa Kongresowego. Porusza kwestie związane z demografią miasta, strukturą ludnościową, sytuacją materialną mieszczan oraz stagnacją i rozwojem rzemiosła i handlu.

Słowa kluczowe: Ostrołęka, gospodarka, handel, rzemiosło, administracja, Żydzi, Rosjanie.

Summary: The article presents the economic situation of the city of Ostrołęka in the Płock Governorate. The author discusses the city's position under Prussian occupation, during the Duchy of Warsaw and in the years of the Congress Kingdom of Poland. The article also addresses issues related to the city's demographics, population structure, the material situation of the townspeople, as well as the stagnation and the development of crafts and trade.

Keywords: Ostrołęka, economy, trade, crafts, administration, Jews, Russians.